CECI
Citizens' Empowerment Center in Israel
A Government that works. For us.
המרכז להעצמת האזרח
ממשל שעובד. בשבילנו.

דו"ח מעקב

יישום החלטות הממשלה למניעת תופעת הדרת הנשים

על בסיס
החלטת הממשלה מס' 4052 – הדרת נשים מן
המרחב הציבורי מיום 29.12.11
והחלטת הממשלה מס' 1526 – מניעת הדרת נשים
במרחב הציבורי מיום 30.3.14

נובמבר 2016

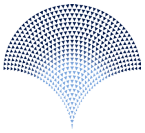

CECI אודות המרכז להעצמת האזרח

המרכז הישראלי להעצמת האזרח הינו עמותה הפועלת בתחומי הממשל ועוסקת באפקטיביות המגזר הציבורי ויכולות הביצוע של הרשות המבצעת. המרכז מתמקד בתהליכי יישום מדיניות ובהיבטים שונים הקשורים לתפקוד הממשל ויכולתו לממש להוביל שינויים לטובת הציבור. במסגרת זו, מפעיל המרכז את מיזם **"**המוניטור**"** הכולל מעקב וניטור אזרחי אחר יישום החלטות ממשלה וחוקי כנסת והנגשתם לציבור.

"המוניטור" מסייע בהבנת תהליכי ממשל ויישום מדיניות באמצעות יצירת תשתית ידע רחבה, אמפירית ואינטגרטיבית של תהליכי יישום ההחלטות. מטרת "המוניטור" היא לקדם את טיוב עבודת הממשל בישראל ולהגביר את ההיכרות והמעורבות האזרחית בתחומי העשייה של המגזר הציבורי.

עריכה גרפית: מיכל סמו קובץ, המשרד לעיצוב גרפי, אוניברסיטת תל אביב

דו"ח מעקב

יישום החלטות הממשלה למניעת תופעת הדרת הנשים

על בסיס
החלטת הממשלה מס' 4052 – הדרת נשים מן
המרחב הציבורי מיום 29.12.11
והחלטת הממשלה מס' 1526 – מניעת הדרת נשים
במרחב הציבורי מיום 30.3.14

נובמבר 2016

דו"ח המעקב נכתב במסגרת פרויקט "המוניטור" של המרכז להעצמת האזרח
המבצע ניטור ומעקב אחר יישום החלטות ממשלה

הדו"ח נכתב ע"י מירב קפלן, תחקירנית בפרויקט המוניטור,
ובהנחיית נועה רוזנפלד ואפרת בן־אברהם, מנהלות תחום ממשל
במרכז להעצמת האזרח

רקע

"הדרת נשים היא היבט מסוים של אפליית נשים, כאשר הסכנה בתופעה זו היא מחיקת הנוכחות הנשית מתחומים שלמים של המרחב הציבורי".[1] תופעת "הדרת נשים" עוסקת במגוון מקרים בהם קבוצות מסוימות בציבור מבקשות ואף זוכות לקבל שירותים ציבוריים מסוימים תוך הפרדה בין נשים לגברים. כמו כן, עוסקת התופעה במקרים בהם מתבקשת הרשות הציבורית להגביל נשים מביצוע פעילות מסוימות במרחב הציבורי בשל נימוקים דתיים או תרבותיים.

בשנים האחרונות, עלה הנושא לראש סדר היום הציבורי, על רקע ידיעות נרחבות בתקשורת אודות איסור שירת נשים בפני קהל המונה גברים, דחיקתן של נשים לחלק האחורי באוטובוסים, הפרדה בין נשים לגברים בקופות החולים ועוד. ההיקף של תופעת הדרת הנשים התרחב, הן בהיבט של תחומי החיים בהם ניתן היה לזהות הדרת נשים, והן בהיבט של גודל הציבור שבקרבו ניתן לזהות את התופעה. כך, לדוגמה, נודעו מצבים בהם נאסר על נשים לשאת דברי הספד בבתי העלמין, וניסיונות לייצר הפרדה בין גברים ונשים על־ידי ייחוד מדרכות נפרדות לבני המינים השונים.

החלטת הממשלה מס' 4052

בדצמבר 2011 קיבלה הממשלה ה־32 את **החלטת הממשלה מס' 4052 בנושא "הדרת נשים מן המרחב הציבורי".** במסגרת החלטה זו הוקם צוות בין־משרדי שהציע לממשלה דרכים ופתרונות להתמודדות עם תופעת הדרת נשים מן המרחב הציבורי.

חודשיים טרם הגשת דו"ח הצוות הבין־משרדי, מינה היועץ המשפטי לממשלה דאז יהודה וינשטיין צוות שידון בנושא מניעת הדרת נשים במרחב הציבורי. הצוות הוקם לאחר שרבו הדיווחים על תופעות שונות של הפלית נשים והדרתן מן המרחב הציבורי, לעתים תוך הפעלת אלימות מילולית ופיזית. על הצוות, בראשות עו"ד שרית דנה, הוטל לבחון את ההיבטים המשפטיים של כמה ביטויים עיקריים של תופעה זו, ולגבש המלצות לטיפול בהם במישור המשפטי. כן התבקש הצוות לחוות דעתו בשאלת הצורך בתיקוני חקיקה.

צוות זה מצא כי בכל אחד מההקשרים שנבחנו (הדרת נשים בתחומי תחבורה, בריאות ועוד) אין שוני רלוונטי המצדיק הפרדה בין נשים וגברים, וכי אין יחס ראוי בין עוצמת הפגיעה בזכויות היסוד החוקתיות לכבוד האדם ולשוויון, ובין מידת התועלת החברתית המושגת. לאור זאת, קבע הצוות כי חל איסור בדין על רשות שלטונית להנהיג הפרדה בין גברים לנשים, או להיות מעורבת, במישרין או בעקיפין, בקיומה של הפרדה שכזו. על כל אחת מהרשויות הציבוריות הנוגעות בדבר לפעול במהירות להפסקת ביטויי ההפרדה בתחום אחריותה.

נושא נוסף בו עסק הצוות, ובו נחלקו עמדותיהם של חבריו, הוא הצורך בקביעת **עבירה פלילית** בגין התנהגות של אדם המבקש למנוע מאישה ליהנות משירות ציבורי מסוים או המבקש מאישה ליהנות מן השירות בתנאים לא שוויוניים (למשל, אדם העושה שימוש באלימות מילולית כדי לגרום לאישה לעבור מחלקו הקדמי של האוטובוס, אל חלקו האחורי).

עניין זה הובא לפתחו של היועץ המשפטי לממשלה שהכריע, בעצה אחת עם שרת המשפטים דאז ציפי לבני, כי יש לקדם תיקון חקיקה כאמור. בהתאמה, יזמה הממשלה את הצעת חוק איסור הפליה במוצרים, בשירותים ובכניסה למקומות בידור ולמקומות ציבוריים (תיקון מס' 4) (איסור על ביזוי או השפלה מחמת הפליה), התשע"ד–2013. ההצעה אוסרת על אדם לבזות או להשפיל אדם מחמת גזע, דת או קבוצה דתית, לאום, ארץ מוצא, מין, נטייה מינית, השקפה, השתייכות מפלגתית, מעמד אישי או הורות, על־מנת למנוע ממנו לקבל מוצר או שירות ציבורי, או להיכנס למקום ציבורי, או במטרה לפגוע בתנאים בהם יקבל האדם את המוצר או השירות. יחד עם זאת, העבירה הפלילית נקבעה בצמצום רב, ואינה חלה בכל אותם מצבים בהם הסיטואציה בה עסקינן איננה סיטואציה של הפליה האסורה על־פי חוק (למשל, היה ומשפחה חרדית מבקשת לקיים אירוע פרטי כגון חתונה באולם פרטי תוך כדי הפרדה בין נשים לגברים, תהיה

1 דברי עורכת הדין דינה זילבר, המשנה ליועץ המשפטי לממשלה, בוועדה לקידום מעמד האישה ולשוויון מגדרי, פרוטוקול מס' 100, יישום המלצות דו"ח הצוות המשרדי לבחינת תופעת הדרת נשים, 28.5.2014.

ההפרדה מותרת, ולא חלק מהאיסור הקיים בחוק). כמו־כן, העבירה מנוסחת כך שהיא דורשת רף גבוה של התנהגות מפלה, ונדרשים מעשים שעולים כדי ביזוי והשפלה כדי להגיע לרף הפלילי.[2]

הצעת החוק פורסמה ברשומות בתאריך 11.11.2012 והונחה על שולחן הכנסת. בתאריך 19.5.2014 עברה ההצעה קריאה ראשונה והועברה לוועדת הכלכלה של הכנסת להמשך קידום הליכי החקיקה. קידום הליך החקיקה הופסק לאור מחלוקות שהתגלעו בנוגע להצעת החוק.[3]

בתאריך 7.3.2013 הגיש הצוות המשרדי את מסקנות הדו"ח לבחינת תופעת הדרת נשים מהמרחב הציבורי ליועץ המשפטי לממשלה דאז, יהודה וינשטיין. במאי 2013 אימץ וינשטיין את מסקנות הדו"ח.

החלטת הממשלה מס' 1526

לאחר עיון בדו"ח המשרדי לבחינת תופעת הדרת הנשים במרחב הציבורי קיבלה הממשלה ה־33 את **החלטת הממשלה מס' 1526 "מניעת הדרת נשים במרחב הציבורי"** בתאריך 30.3.2014. בהחלטה, הצהירה הממשלה כי היא מכירה בכך שתופעת הדרת נשים במרחב הציבורי היא תופעה חמורה המתאפיינת בהפליתן של נשים באשר הן נשים, ואי לכך, מחייבת פעולה ממשלתית אקטיבית לביעורה. במסגרת ההחלטה הוטל על השרים הרלוונטיים ליישם את המלצות הדו"ח ולהגיש עדכון לממשלה תוך 90 ימים בדבר פעולות שנקטו לקראת בחינה ויישום של ההנחיות שנכללו בדו"ח, דהיינו עד יוני 2014. כמו־כן, נקבע כי תתקיים ישיבת מעקב בנוגע להחלטות אלו תוך 120 ימים מקבלת ההחלטה.

בתאריך 29.1.2014 מינה היועץ המשפטי לממשלה וינשטיין את עו"ד דינה זילבר, המשנה ליועץ המשפטי לממשלה, כאחראית על יישום הדו"ח המשרדי. מיד עם קבלת המינוי, כינסה זילבר סבב ישיבות מרתוני עם כלל משרדי הממשלה הנוגעים בדבר, במטרה לקבל דיווח עדכני על מידת ביצוען של המלצות הצוות המשרדי שאומצו על־ידי היועץ המשפטי לממשלה. הישיבות התקיימו עם נציגי המשרד לשירותי דת, פנים, בריאות, תחבורה ותקשורת, ועסקו בכלל הנושאים בהם נגעו ההמלצות.

לקראת ישיבת הממשלה בנושא, פורסם בתאריך 24.6.2014 מסמך "יישום הדו"ח המשרדי לבחינת תופעת הדרת הנשים מהמרחב הציבורי – עדכון מטעם היועץ המשפטי לממשלה", לו נלווה דיון מעקב שהתקיים בוועדה לקידום מעמד האישה ולשוויון מגדרי ב־28.5.2014. בדיון מסרו נציגי המשרדים הרלוונטיים דיווח על הצעדים שנקט כל משרד למיגור התופעה. הממצאים שעלו בדיון ובמסמך המעקב שנלווה לו הצביעו על התקדמות ניכרת בתחומים השונים, ועם זאת העלו את הצורך בהמשך מעקב אחר יישום החלטות הממשלה הנוגעות למניעת הדרת נשים מהמרחב הציבורי (החלטה מס' 4052, והחלטה מס' 1526).

במסגרת מסמך המעקב של היועץ המשפטי לממשלה נסקרו כל תחומי העשייה והמשרדים האמונים עליהם, אשר נזכרים בדו"ח הצוות המשרדי, אותו ביקשה החלטת הממשלה מס' 1526 ליישם. בנוסף לכך, הועלתה סוגיה הנוגעת להדרת נשים במתחם רשב"י בהר מירון, באמצעות הקצאת דרכים נפרדות לנשים ולגברים במתחם. עורכת הדין זילבר פנתה למשרד התיירות על־מנת לקבל התייחסותם לתלונה זו במישור העובדתי והמשפטי, ולהבהיר את אי החוקיות הגלומה בהקצאת דרכים נפרדות במרחב הציבורי לגברים ולנשים.

דו"ח מוניטור זה עוסק במעקב אחר יישום שתי החלטות הממשלה שהתקבלו בנושא ובמעקב אחר תופעת הדרת הנשים במתחם רשב"י שבהר מירון כפי שעלתה מדו"ח המעקב של היועץ המשפטי לממשלה.

2 על פי עורכת הדין עדי ליברוס, ישיבת וועדת הכלכלה בנושא הצעת חוק איסור הפליה במוצרים, בשירותים ובכניסה למקומות בידור ולמקומות ציבוריים (תיקון מס' 4) (איסור על ביזוי או השפלה מחמת הפליה), התשע"ד–2013 (מ/809), פרוטוקול מס' 316, 15.7.2014.

3 מפרוטוקול מס' 316 המתעד את ישיבת וועדת הכלכלה ביום 15.07.2014 התגלעו מחלוקות בנוגע להצעת החוק, ועד כה היא אינה הועברה להמשך קידום חקיקה.

פירוט עיקרי החלטת ממשלה מס' 4052 וסטטוס יישומם:

1. פרסום הנחיות לאיסור הדרת נשים בטקסים ממשלתיים וממלכתיים:

החלטת הממשלה קבעה כי על נציבות שירות המדינה לפרסם הנחיות בנוגע לאיסור הדרת נשים בטקסים ממשלתיים וממלכתיים בעקבות האירוע במשרד הבריאות.[4]

סטטוס:

סעיף זה יושם.

נציבות שירות המדינה פרסמה בתאריך 4.1.2012 חוזר ובו נהלים והנחיות ברורים למניעת הדרת נשים בטקסים ואירועים ממשלתיים וממלכתיים, הן מהבמה, הן מהישיבה בקהל, מקבלת פרסים ומכל פן אחר של הטקס. בנוסף, מובהר בחוזר של הנציב כי כל גילוי של הדרת נשים במסגרת עבודת משרדי הממשלה אסורה. החוזר הופץ לכלל משרדי הממשלה ויחידות הסמך.

2. תיקון הרישיונות המוענקים לחברות קדישא כך שנשים יוכלו להספיד את מתיהן:

החלטת הממשלה קבעה כי על המשרד לשירותי דת, בתיאום עם משרד המשפטים, לתקן את הרישיונות המוענקים לחברות קדישא כך שיובהר באופן ברור שנשים יכולות להספיד את מתיהן וללוותם לקבורה.

סטטוס:

סעיף זה יושם.

בתאריך 27.2.2013 הוציא המשרד לשירותי דת, האחראי על ניהול הרוב המכריע של בתי העלמין בישראל, חוזר מנכ"ל האוסר במפורש על הנהגתן של פרקטיקות מפלות בזמן טקס ההלוויה, ובכלל זה האיסור על נשים להספיד את יקיריהן וכפיית הפרדה בין נשים לגברים בשלביו השונים של טקס הלוויה.

בתאריך 5.3.2013 תיקן המשרד לשירותי דת את התנאים הנלווים לרישיונות החברות קדישא. כעת, קובע סעיף 6(ב) לתנאי הרישיון כי בענייניים הלכתיים הנוגעים לטיפול בנפטר וכו' על החברה קדישא לפעול בהתאם לפסקי ההלכה של הרבנות הראשית לישראל: "בכל עניין הלכתי הנוגע לטיפול בנפטר, לטקס הקבורה, צורת הקבורה והקמת המצבה, תנהג החברה על־פי פסקי ההלכה של הרבנות הראשית לישראל". תיקון זה מתייחס למכלול הנושאים ההלכתיים הנוגעים לקבורת המת ולא רק לסוגיית ההפרדה בין נשים לגברים. פרט לתיקון האמור, נוסף סעיף לתנאי הרישיון של חברות קדישא הקובע כי "החברה תמלא אחר הוראות המשרד לשירותי דת כפי שיקבעו מעת לעת". למותר לציין כי הוראה זו מחייבת את החברות קדישא לציית גם להוראות המופיעות בחוזרי מנכ"ל המשרד לשירותי דת, לרבות חוזר המנכ"ל בעניין השתתפות נשים בטקס לוויה.

3. פרסום "קו חם" לפניות נשים המוטרדות בתחבורה הציבורית:

החלטת הממשלה קבעה כי על משרד התחבורה והבטיחות בדרכים להקים ולפרסם "קו חם" מיוחד לפניות של נשים המוטרדות בעת נסיעתן בתחבורה הציבורית. הצוות הבין־משרדי לבחינת תופעת הדרת נשים מהמרחב הציבורי

4 בתאריך 6.1.2011 הכריז משרד הבריאות על פרס סגן שר הבריאות לפרסומים איכותיים בתחומי הבריאות הרפואה וההלכה. שתי נשים הגישו מועמדותן לפרס וזכו בו. בעת טקס הענקת הפרס שנערך בתאריך 25.9.2011, נתבקשו קהל הנשים, לרבות זוכות הפרס, לשבת ביציע האולם. כמו כן, לא הוזכר שמן המלא של הנשים הזוכות, ואף נמנע מהן לעלות לבמה לקבלת הפרס (הפרס התקבל בשמן על־ידי גבר מצוות הרופאים).

שהוקם לאור החלטה 4052 המליץ אף הוא על פתיחת "קו חם", שיאפשר הגשת תלונות על הדרת נשים בתחבורה הציבורית, והנחה את חברות התחבורה הציבורית לפרסם את מספר הקו באוטובוסים.

סטטוס:

סעיף זה יושם.

הוקם "קו חם" שמספרו 1-800-800-355, שנועד לפניות נשים המוטרדות בעת נסיעתן בתחבורה הציבורית. ראוי לציין כי יעילותו של "קו חם" מוטלת בספק: בארגוני זכויות נשים טוענים כי משרד התחבורה אינו נתפס בקרב נוסעים כגורם מרתיע או בעל השפעה, ולכן הפנייה אליו אינה צפויה להניב תוצאות. בנוסף, הליך הגשת תלונה נמשך לרוב זמן רב, והבירוקרטיה הכרוכה בו נחשבת לגורם המרתיע נוסעות מפנייה למשרד התחבורה. כמו־כן, דו"ח של המרכז למחקר ומידע של הכנסת בנושא 'קווי אוטובוס מדלגים' עבור האוכלוסייה החרדית, אשר פורסם בתאריך 28.12.2014, ציין כי ה"קו החם" נותן מענה חלקי.

4. הקמת קו חם לקבלת תלונות על הדרת נשים:

הוחלט על הקמת קו פתוח של הרשות לקידום מעמד האישה אשר במשרד ראש הממשלה, שיקבל תלונות בנושא הדרת נשים.

סטטוס:

סעיף זה יושם.

בדו"ח המעקב של היועץ המשפטי לממשלה אחר יישום החלטה, צויין כי ביוזמת היועץ המשפטי לממשלה, נפתח 'קו חם', באמצעות כתובת דוא"ל שתאפשר הצפת פניות באופן שוטף בנושא מופעי הדרת נשים בזירות השונות.[5] הפניות מופנות לטיפול המשנה ליועץ המשפטי לממשלה (ייעוץ) במשרד המשפטים.

5. הקמת צוות להתמודדות עם הדרת נשים:

הוחלט להקים צוות בין־משרדי שיציע לממשלה דרכים להתמודד עם הדרת נשים מן המרחב הציבורי ויציע פתרונות אפשריים למיגור התופעה. ההחלטה הגדירה כי הצוות יורכב משרת התרבות והספורט או נציג מטעמה אשר ישמשו יו"ר הצוות, ונציגים של שר המדע והטכנולוגיה, משרד התחבורה והבטיחות בדרכים, המשרד לשירותי דת, משרד הפנים, משרד הביטחון, משרד המשפטים, הרשות למעמד האישה, משטרת ישראל, הרבנות הראשית ונציבות שירות המדינה. עוד הגדירה ההחלטה כי בצוות יהיה ייצוג הולם לנשים. לדיוני הצוות יוזמנו נציגי עמותות שונות העוסקות בקידום מעמד האישה, בהתאם לצורך. הצוות יגיש מסקנותיו לוועדת השרים לקידום מעמד האישה בתוך 75 יום, קרי, עד התאריך 11.3.2012.

סטטוס:

סעיף זה יושם.

הוקם צוות בין־משרדי שהציע לממשלה דרכים ופתרונות להתמודדות עם תופעת הדרת נשים מן המרחב הציבורי. הצוות, שכלל נציגים בהתאם להרכב שצויין בהחלטת הממשלה, ושבראשו עמדה שרת התרבות והספורט דאז, לימור לבנת, החל את עבודתו ב־28.12.2011, והגיש את המלצותיו ב־11.3.2012. המלצות הצוות כללו בין היתר את הצורך בהגברת המודעות הציבורית לנושא, מניעת הדרת נשים בבתי עלמין ובטקסים ממשלתיים, מניעת הדרת נשים בתחבורה הציבורית ובכלי התקשורת, והגברת האכיפה המשטרתית של חוקים המונעים הדרת נשים.

5 כתובת הקו החם הינה: Hadarat-Nashim@justice.gov.il.

פירוש עיקרי החלטת ממשלה 1526 וסטטוס יישומם:

1. מניעת הפרדה בין נשים לגברים בבתי עלמין ובתי הספד:

דו"ח הצוות שמונה על־ידי היועץ המשפטי לממשלה וינשטיין קבע כי גילויי ההפרדה השונים שהתגלו בבתי עלמין מסוימים ברחבי הארץ, וכן האיסור על נשיאת הספד בידי אישה עולים כדי הפליה פסולה. החלטת הממשלה קבעה כי על המשרד לשירותי דת לפעול להפסקתם המיידית. חריג מסוים לאיסור ההפרדה ייתכן כאשר משפחת המנוח מביעה את רצונה המפורש כי יינקטו סידורי הפרדה מסוימים או כי אישה לא תישא דברי הספד. במצב זה רשאית החברה קדישא לנקוט אמצעים שונים, ארעיים באופיים, במטרה לסייע להגשמת רצון המשפחה.

סטטוס:

יושם חלקית.

המשרד לשירותי דת האחראי על ניהול רובם המכריע של בתי העלמין בישראל, פרסם בתאריך 27.2.2013 חוזר מנכ"ל האוסר במפורש על הנהגתן של פרקטיקות מפלות בזמן טקס הלוויה, ובכלל זה האיסור על נשים להספיד את יקיריהן וכפיית הפרדה בין נשים לגברים בשלביו השונים של טקס הלוויה. כמו כן, המשרד פרסם בתאריך 15.12.2015 הבהרות אודות מניעת הדרת נשים בבתי עלמין (המפנות לחוזר המנכ"ל) באתר האינטרנט של המשרד, תחת "הודעות הדובר". בדו"ח המעקב של היועץ המשפטי לממשלה מצויין כי הגורמים המקצועיים במשרד לשירותי דת דיווחו שהתופעה מוגרה כמעט לחלוטין מבתי העלמין בהם רווחה. יש לציין כי תלונות אודות מקרים של הפרדה בבתי עלמין ואיסור הספד בידי נשים עדיין קיימות. הללו מופנות למשרד לשירותי דת שבדרך־כלל מורה לחברות קדישא להפסיק פרקטיקות אלה. יחד עם האמור, כאשר מדובר בחברות קדישא "סרבניות", אין בידי המשרד לשירותי דת סנקציות אפקטיביות למעט ביטול רישיון קבורה, סנקציה בלתי ישימה כאשר מדובר בחברת קבורה יחידה ביישוב. על רקע האמור, קיים כיום הליך משפטי תלוי ועומד שיזם המרכז הרפורמי לדת ומדינה, המקבל אליו תלונות בנושא זה, יחד עם הקליניקה לזכויות אדם של אוניברסיטת ת"א, נגד שתי חברות קדישא שעדיין דבקות בפרקטיקות המדירות – בקהילת ירושלים וברחובות.

2. מניעת הנהגת הסדרי ישיבה נפרדים בטקסים ובאירועים ממלכתיים או בטקסים ובאירועים הזוכים לחסות המדינה:

דו"ח הצוות המשרדי שמונה על־ידי היועץ המשפטי לממשלה וינשטיין קבע כי האחריות להגנה על זכויות האדם מוטלת בראש ובראשונה על הרשויות הציבוריות, המצוות בהקפדה יתרה על כך בכל פעילות מטעמן. מובן מאליו כי משרד ממשלתי או רשות ציבורית אחרת אינם רשאים לארגן אירוע ממשלתי, ממלכתי או ציבורי במהלכו ינקטו צעדים במטרה להפריד בין גברים לנשים. הדברים אמורים גם באירועים הזוכים לחסותו של משרד ממשלתי. לנשים עומדת זכות שווה ומלאה להשתתף באירועים אלו, בכל שלביהם והיבטיהם, הן כקהל והן כמשתתפות. באירועים אלו אין להציב שלטים, מחסומים או כל אמצעי אחר הנועד להכווין את הקהל לישיבה נפרדת או השתתפות נפרדת אחרת באירוע הציבורי. זאת גם אם הדבר נעשה לכאורה לבקשתו של חלק מהציבור הנוגע בדבר.

חריג צר ומוגבל לדברים האמורים יכול שיהיה כאשר מדובר באירוע בעל אופי דתי מובהק שעיקרו פולחן דתי או טקס דתי משמעותי אחר, כאשר הרשות סבורה כי רובם המכריע של באי האירוע מתאפיינים ברצון בהפרדה.

החלטת הממשלה קבעה כי על משרד הפנים לפעול בשיתוף פעולה לקראת גיבוש חוזר מנכ"ל שיאמץ את המלצות הדו"ח – ביניהן, איסור הנהגת הסדרי ישיבה נפרדים בטקסים ובאירועים ממלכתיים הזוכים לחסות המדינה, ולהחילו באופן מחייב על הרשויות המקומיות.

סטטוס:

סעיף זה לא יושם.

לפי משרד הפנים, נושא זה מונח על שולחנו של השר לטיפול, אולם טרם פורסם חוזר מנכ"ל בנושא זה.

3. הפרדה בין נשים לגברים בסניפים של קופות החולים:

דו"ח הצוות המשרדי שמונה על־ידי היועץ המשפטי לממשלה וינשטיין מצא כי בסניפים אחדים של קופות החולים ברחבי הארץ התגלו ביטויים שונים של הפרדה בין נשים לגברים. הצוות לא השתכנע כי במקרים אלו, בשונה ממקרים בהם ההפרדה מוצדקת בשל אופיו הייחודי של טיפול מסוים הכורך עמו פגיעה יתרה בצנעת הפרט, היה בסיס להנהגתה של הפרדה כללית בין גברים לנשים. לפיכך, נקבע בהחלטת הממשלה כי על משרד הבריאות לפעול במהרה להפסקתם של כל גילויי ההפרדה השונים בסניפי קופות החולים בהם קיימת תופעה כאמור. בין היתר, הוחלט כי משרד הבריאות יפעל באופן מיידי לפרסום חוזר מנכ"ל בנושא שעיקריו נדונו ואושרו על־ידי הצוות. דו"ח המעקב של היועץ המשפטי לממשלה מפרט כי משרד הבריאות פנה לקופות החולים השונות על־מנת לברר אם קיימים מופעים נוספים של הפרדה בקופות החולים. תגובותיהן של קופות החולים העלו כי נכון לעת הזו קיימת בעיה חריפה בסניף אחד של קופת חולים מאוחדת השוכן בלב שכונת "מאה שערים" בירושלים, אשר לו כניסות נפרדות. כמו־כן, משרד המשפטים העביר פנייה למשרד הבריאות להרחיב את ההנחייה האמורה לכלל בתי החולים, דבר שיחייב ככל הנראה גיבוש חוזר מנכ"ל בעניין.

סטטוס:

סעיף זה יושם.

משרד הבריאות הוציא בתאריך 12.6.2013 חוזר סמנכ"ל לפיו קופות החולים לא יספקו שירותים תוך הנהגת הפרדה בין גברים לנשים. לעניין שירותים הניתנים כבר היום במתכונת של הפרדה, על קופת החולים – בכל מרפאה שיש בה אזורי המתנה נפרדים – להוסיף איזור המתנה "מעורב" בגודל משמעותי. צוות המרפאה יבטיח גישה חופשית לאיזור המתנה זה, ללא ניסיון ישיר או עקיף למנוע גישה של מטופלים לאיזור. שילוט מתאים יציין את קיומו של איזור ההמתנה המעורב. במרפאות שיש בהן כניסות נפרדות לגברים ונשים, תתאפשר כניסה של גברים ונשים משתי הכניסות, תוך שילוט מתאים המציין את השינוי בהסדרים, או שתיקבע כניסה משותפת אחת לגברים ונשים. כמו־כן, לא תתאפשרנה שעות קבלה נפרדות של נשים וגברים באותה מרפאה.

בעניין הרחבת חוזר זה לכלל בתי החולים (בהמשך לקופות החולים), נמסר ממשרד הבריאות כי הוא עתיד להוציא פנייה לבתי החולים בהקדם. בעניין סניף קופת חולים מאוחדת בשכונת "מאה שערים", נמסר מקופת חולים מאוחדת כי בסניף אכן יש שתי כניסות, אך הן לא מופרדות לגברים ולנשים, אין שלט הכוונה במקום לגברים ולנשים, והצוות לא מונע כניסה של נשים או גברים באף אחת מן הכניסות.

בנוסף, בחודש מאי 2014 פורסם חוזר שמופנה לקופות חולים שאוסר להציב שלטי צניעות או לדרוש לבוש צנוע. ביולי 2014 פורסם חוזר דומה לגבי בתי חולים.

4. הפרדה בין נשים לגברים בתחבורה הציבורית:

מאז שנת 1999 החלה הולכת ומתרחבת תופעה של הפרדה בין נשים לגברים בקווי אוטובוס המשמשים בעיקר את הציבור החרדי, כך שגברים יושבים בקדמת האוטובוס ונשים בחלקו האחורי. כדי לאפשר את צורת הישיבה הנפרדת נהוג היה כי נהג האוטובוס פותח את דלת האוטובוס האחורית לעליית נשים, וזאת בניגוד לנוהג הכללי לפיו רק הדלת הקדמית נפתחת לעליית נוסעים. פרקטיקה זו הותקפה בעתירה לבג"ץ.[6] במסגרת ההליכים בבג"ץ,

6 בג"ץ 746/07 נעמי רגן נ' משרד התחבורה (פורסם בנבו, 5.1.2011)

מינה משרד התחבורה ועדה ציבורית אשר בחנה את הנושא לעומקו. הוועדה, שכונתה "ועדה לבחינת הסדרי ההסעה בתחבורה ציבורית בקווים המשמשים את המגזר החרדי", מסרה את המלצותיה לשר התחבורה בתאריך 26.10.2009. הוועדה קבעה כי ההסדר הקיים, הכולל מאפיינים כופים, אינו חוקי בהיותו נוגד את מהותו של שירות התחבורה הציבורית ופוגע בזכויות היסוד לכבוד האדם, לשוויון ולחופש מדת, בעיקר של נשים. כל זאת שלא בהתאם לחוק יסוד: כבוד האדם וחירותו. הוועדה המליצה כי לא ייקבע הסדר של קווי תחבורה ציבורית בהם מונהגת הפרדה בין נשים לגברים, או הסדר דומה אחר ההופך אותם שונים במהותם מיתר קווי התחבורה הציבורית בישראל. עם זאת, הובהר כי אין למנוע מצב בו נשים וגברים מבקשים, מרצונם החופשי, לשבת באוטובוס ואף לעלות עליו בנפרד, ובלבד שהדבר לא ייעשה בכפייה. לפיכך, הוועדה המליצה על מתווה בו תתאפשר ישיבה נפרדת בקווי תחבורה ציבורית, ועלייה מהדלת האחורית באותם קווים בהם הדבר היה נהוג, ובלבד שמפעילי התחבורה הציבורית והנהגים יחויבו להימנע מכל מעשה שיש בו כדי לכפות הפרדה, ויעשו ככל שביכולתם למנוע גילויי כפייה כאמור. כמו־כן, הוחלט כי על משרד התחבורה לערוך פיקוח ובקרה על־מנת למנוע הפרדה כפויה. הוועדה המליצה על תקופת בדיקה של שנה לבחינת יישום המתווה האמור. נוכח העמדה המקצועית של משרד התחבורה, לפיה עתידים היו להסדיר בתוך שנה את פתיחתן של הדלתות האחוריות בכלל קווי האוטובוס, לטובת יעילות התחבורה הציבורית – המליצה הוועדה שלא לשנות בהיבט זה מן המצב הקיים גם לגבי קווי האוטובוס המשרתים את המגזר החרדי.

דו"ח הצוות המשרדי שמונה על־ידי היועץ המשפטי לממשלה וינשטיין קבע כי על משרד התחבורה להמשיך ולהפעיל אמצעי אכיפה ובקרה מוגברים באותם קווים בהם נמשכת בפועל תופעה של הפרדה גם מעבר לשנת הבדיקה (שהשתרעה על פני התקופה פברואר 2011–ינואר 2012), כדי לבחון את אכיפת כל אותן הוראות והסדרים עליהם הורה בג"ץ בעניין רגן, ובפרט את האיסור המוחלט החל על הנהג להתערב באכיפת הפרדה. מרבית חברי הצוות סברו כי יש להורות על סגירת הדלת האחורית לעליית נוסעים, הואיל ויש בכך אלמנטים של כפייה. דו"ח המעקב של היועץ המשפטי לממשלה מפרט כי במידה ומדיניות פתיחת הדלתות האחוריות תיושם במישור מעשי ורוחבי בקווי אוטובוס רבים במדינה, הדבר ייתר את הבעיה הטמונה באקט פתיחת הדלתות האחוריות בקווים בהם נהוגה הפרדה (בשונה מהנהוג).

סטטוס:

סעיף זה יושם.

בנושא הבקרות והישיבה הייעודית לנשים בתחבורה הציבורית מתקיימת אכיפה – כל תלונה שמתקבלת נשלחת לוועדת פניות הציבור של משרד התחבורה, ובמידת הצורך נפתחת חקירה. משרד התחבורה מפעיל בקרות מיוחדות בקווים בהם נמשכת בפועל תופעה של הפרדה בין גברים לנשים גם מעבר לשנת הבדיקה שחלפה בינואר 2012, אולם יש שיאמרו כי מדובר בבקרה מאד מצומצמת. כך, בשנת 2015, בין התאריכים 19.7.2015–2.8.2015 נערכה בקרה לבחינת עמידת מפעילי שירות התחבורה הציבורית בהסכמי ההפעלה וקיום הנחיות המפקח על התעבורה. משרת הבקרה היתה לוודא כי בקווים המשרתים את האוכלוסייה החרדית, ההפרדה בין נשים לגברים מתבצעת באופן וולונטרי, ללא כפייה פיזית או מילולית מצד הנוסעים או הנהג. יתרה מכך, הבקרה באה לבחון את התנהלותו של נהג האוטובוס, במידה והבקר/ית נדרש/ה לעבור מקום על רקע מגדר. במצב כזה, היתה ציפייה כי הנהג יתערב ויפעל לפי הדין, כלומר יבהיר לנוסעים כי זכותו של הנוסע לשבת בכל מקום שיבחר. במסגרת הבקרה נבחנו 6 קווים אשר נבחרו על־ידי משרד התחבורה לאחר התייעצות עם היועץ לענייני חרדים במשרד התחבורה. בכל קו בוצעו שתי נסיעות יומיות במשמרות שונות בחלוקה מגדרית (בקר ממין זכר, ובקרית ממין נקבה). הבקרה התאפיינה באופי "שאינו מתערב" – במקרה בו נוסע העיר לבקר לעבור מקום, הבקר הונחה לא להתעמת אתו ולעבור מקום. הבקרים הונחו לשבת במקום הפוך מזה "המיועד" למינם, ולעלות בתחנות שונות לאורך המסלול. במסגרת בדיקה זו, נמצאו 3 חריגות, במצבים בהם הנהג לא הבחין או לא העיר לנוסעים שביקשו מהבקרים לעבור מקום. יחד עם האמור, יצויין כי בעוד שמקרים של כפיית הפרדה על ידי הנהג כמעט ולא קיימים, יש מקרים של הטרדת נוסעות

על ידי נוסעים חרדים, עמם קשה להתמודד נוכח אי קידום תזכיר החוק לתיקון חוק איסור אפליה, כך שבפועל עדיין נשמרת ההפרדה אף אם תיאורטית מדובר בבחירה וולונטרית מצד הנוסעות.

באשר למדיניות פתיחת הדלתות האחוריות באופן רוחבי בכלל קווי האוטובוס, משרד התחבורה ממשיך לקדם פרויקט זה, כאשר בשלב הנוכחי התקבלה החלטה עקרונית כי בכל השירות העירוני יופעל השירות בכפוף לתקציב. נכון להיום מופעל השירות באגד, דן וחברת משרופולין בכ־600 אוטובוסים באיזורים: תל אביב, ירושלים והשרון (כ־15% מכלל צי הרכב העירוני). בשלב הבא יופעל השירות בכ־1,000 אוטובוסים, והוא צפוי להיות מופעל עד הרבעון הראשון של שנת 2017 באשכולות אלעד-אונו, פתח תקוה-ראש העין, אשקלון ובמספר קווים בחיפה. במסגרת המכרז להפעלת קווי שרון-חולון מרחבי, הנמצא בשלב הגשת ההצעות, נדרש הזוכה להפעלת שירות עלייה מכל הדלתות בכ־200 אוטובוסים נוספים (מפעיל חדש צפוי לפעול בעוד כשנתיים), כך גם במכרז להפעלת אשכול בית"ר־עילית הצפוי לפעול לקראת סוף שנת 2017. העלייה מכל דלתות האוטובוס מתקיימת, אפוא, בכל הארץ ומשרתה לחסוך זמן בתחנות ההסעה, ביחס למצב בו הציבור מתבקש לעלות לאוטובוס מהדלת הקדמית בלבד. במסגרת זו מעודד משרד התחבורה עלייה של נוסעים גם מדלת אחורית, ללא קשר למינם. לפיכך, עקב יישום מדיניות העלייה מכלל דלתות האוטובוס ברחבי הארץ, עלייה מהדלת האחורית חדלה להיות קשורה לשאלת הפרדה בין המינים.

5. מניעת הצבת שילוט המבטא הדרת נשים:

החלטת הממשלה קבעה כי שלטים הקוראים לנשים לעבור בצד מסוים של הרחוב, להשתמש בחלק מסוים של המדרכה, או שלטים המורים לנשים להתהלך בלבוש צנוע בלבד ברחובותיה של העיר, מבטאים עמדות מפלות ופסולות. משכך, קבע הצוות כי על הרשויות המקומיות להימנע מלאפשר תלייתו של שילוט כזה בתחומה, בוודאי כזה המוצב במרחב הציבורי עצמו. כן קבע הצוות כי על משרד הפנים להפעיל את סמכויותיו על־מנת להבטיח שהרשויות המקומיות יקיימו את חובותיהן בעניין זה.

דו"ח המעקב של היועץ המשפטי לממשלה מפרט כי נכון לחודש יוני 2014, נמצא חוזר מנכ"ל משרד הפנים, בשיתוף משרד המשפטים, אשר ינחה את הרשויות המקומיות לפעול לפי המלצות הדו"ח, בתהליך ניסוח.

סטטוס:

סעיף זה לא יושם.

לפי משרד הפנים, נושא זה מונח על שולחנו של השר לטיפול, אולם טרם פורסם חוזר מנכ"ל בנושא זה.

בהקשר זה, על־מנת להבין את המציאות בשטח, יש לציין כי המרכז הרפורמי לדת ומדינה ניהל מאבק משפטי בעניין שלטי הצניעות בבית שמש, בשם 4 נשים דתיות אותודכסיות. התביעה התקבלה, והעירייה התחייבה לפצות את התובעות בסכום של 60,000 ₪.[7] למרות פסק הדין, השלטים לא הוסרו ולכן הוגשה עתירה מנהלית נגד העירייה,[8] בעקבותיה העירייה החלה להסיר חלק מהשלטים, אולם חלקם נתלו מחדש. בנוסף, פניות המרכז הרפורמי והמשנה ליועץ המשפטי לממשלה, עו"ד דינה זילבר, לעיריית ירושלים, בבקשה שיסירו את השילוט האמור, נענו בכך שהעירייה מסירה שילוט חדש אך לא שילוט ישן.

6. מניעת אי השמעת נשים בתחנות רדיו:

דו"ח הצוות המשרדי שמונה על־ידי היועץ המשפטי לממשלה וינשטיין קבע כי ההסדרים הנוהגים בתחנת הרדיו "קול ברמה" (תחנה הפועלת מכוח זיכיון שידור ציבורי המיועדת לציבור התורני־ספרדי) גורמים לפגיעה קשה

7 ת.א. 41269-02-13

8 עת"מ 49319-05-15

בזכויות היסוד לשוויון ולחופש הביטוי. אין במאפייניה של התחנה כתחנה המיועדת לציבור התורני־ספרדי כדי להצדיק את מדיניות השידור וההעסקה המפלה הננקטת בה.

סטטוס:

סעיף זה יושם.

בעקבות ביקורת של גורמים שונים, החלה הרשות השנייה לטלוויזיה ולרדיו בהליך רגולטורי מול תחנת הרדיו "קול ברמה" בנוגע למדיניותה להימנע מהשמעת נשים בתחנה. תחילה דרשה הרשות השנייה השמעת נשים במשך שעה שבועית אחת, לאחר מכן נדרשו 4 שעות שבועיות ו־8 שעות שבועיות, עד שבמסגרת הליך אישור לוח השידורים לתחנה לשנת 2014, התנתה הרשות השנייה את האישור בכך שיושמעו נשים בכל שעות היום למעט בשעה יומית אחת בלבד, אשר מוקדשת לשידורים תורניים. בשנת 2012 הגיש ארגון "קולך" – פורום נשים דתיות, תביעה ייצוגית נגד התחנה בשל הדרת הנשים.[9] בספטמבר 2014 אישר בית המשפט המחוזי בירושלים את התביעה כייצוגית. ערעור שהגישה התחנה על החלטת האישור נדחה על־ידי בית המשפט העליון בתאריך 9.12.2015 שקבע כי התחנה הפלתה נשים וכי תביעה ייצוגית הינה ההליך הראוי.[10] כמו־כן, חלה התקדמות קלה בכל הנוגע להעסקת נשים בתפקידי שידור בתחנה. לוח התכניות והשידורים נכון לשנת 2016, המפורסם באתר האינטרנט של תחנת הרדיו "קול ברמה", מפרט כי מועסקת שדרנית אישה בשם מנוחה פוקס.

7. הדרת נשים במתחם הרשב"י בהר מירון

לקראת הילולת ל"ג בעומר, שבמהלכה אלפי אנשים מגיעים לקבר הרשב"י בהר מירון, מקימה מדינת ישראל גשר שמוביל בין החניה לקבר, בעלות מאות אלפי שקלים. מארגני ההילולה דרשו בשנים קודמות שהגשר יהיה פתוח לגברים בלבד, וכינו אותו "גשר מהדרין". דו"ח המעקב של היועץ המשפטי לממשלה מפרט כי בעקבות תלונה שהתקבלה בעניין הדרת נשים במתחם רשב"י במירון באמצעות הקצאת דרכים נפרדות לנשים ולגברים במתחם, פנתה עו"ד דינה זילבר (המשנה ליועץ המשפטי לממשלה) בדחיפות למשרד התיירות על־מנת לקבל התייחסותם לתלונה זו במישור העובדתי והמשפטי, והבהירה את אי החוקיות הגלומה בהקצאת דרכים נפרדות במרחב הציבורי לגברים ולנשים.

סטטוס:

מרכיב זה יושם.

היועץ המשפטי של משרד התיירות אלי ליפשיץ מסר כי הוציא הוראה האוסרת הדרת נשים מדרך המהדרין, וכי האחריות על המקום עברה למשרד לשירותי דת. בתאריך 22.5.2016 פנה מרכז "צדק לנשים" למשרד לשירותי דת, על מנת למנוע את הדרת הנשים מגשר המהדרין במתחם הרשב"י. עו"ד ישראל פת, היועץ המשפטי של המשרד לשירותי דת, נענה לפנייתן ואסר את ייחוד הגשר לגברים בלבד.

9 ת.צ. 23955-08-12

10 רע"א 6897/14

טבלה מסכמת

מס'	מרכיב ההחלטה	תמונת מצב עדכנית	סטטוס היישום
1	פרסום הנחיות האוסרות הדרת נשים מטקסים ממשלתיים וממלכתיים	נציבות שירות המדינה הוציאה ב־4.1.2012 חוזר האוסר הדרת נשים מטקסים ממשלתיים וממלכתיים. משרד הפנים לא הוציא חוזר האוסר הנהגת הסדרי ישיבה נפרדים בטקסים ובאירועים ממלכתיים או בטקסים ובאירועים הזוכים לחסות המדינה.	☑ יושם חלקית
2	הפרדה בין נשים לגברים בבתי עלמין	בתאריך 27.2.2013 הוציא המשרד לשירותי דת חוזר מנכ"ל האוסר במפורש על הנהגתן של פרקטיקות מפלות בזמן טקס הלוויה, ובכלל זה האיסור על נשים להספיד את יקיריהן וכפיית הפרדה בין נשים לגברים בשלביו השונים של טקס הלוויה. יחד עם האמור, עדיין קיימות מספר חברות קדישא "סרבניות" הדבקות בפרקטיקות מדירות ואין סנקציה אפקטיבית מולן.	☑ יושם חלקית
3	הקמת "קו חם" מיוחד לפניות נשים המוטרדות בעת נסיעתן בתחבורה הציבורית	משרד התחבורה פתח "קו חם", שמספרו 1-800-800-355, שנועד לפניות נשים המוטרדות בעת נסיעתן בתחבורה הציבורית	☑ יושם
4	הקמת קו פתוח של הרשות לקידום מעמד האישה, לתלונות בנושא הדרת נשים	נפתח קו חם בנושאי הדרת נשים: Hadarat-Nashim@justice.gov.il. הפניות תופנינה לטיפול למשנה ליועץ המשפטי לממשלה (ייעוץ) במשרד המשפטים.	☑ יושם
5	איסור הפרדה בין נשים לגברים בקופות החולים	משרד הבריאות הוציא בתאריך 12.6.2013 חוזר סמנכ"ל לפיו קופות החולים לא יספקו שירותים תוך הנהגת הפרדה בין גברים לנשים. משרד הבריאות עתיד להרחיב הנחיה זו לבתי החולים בהקדם.	☑ יושם
6	איסור הפרדה בין נשים לגברים בתחבורה הציבורית	משרד התחבורה ממשיך לקיים בקרות בקווים בהם נהוגה הפרדה בין גברים ונשים. מדיניות פתיחת הדלתות האחוריות במקביל לקדמיות מיושמת בחלקים נרחבים בארץ, ולמעשה מייתרת את תלונת פתיחת הדלתות האחוריות בקווים חרדיים כרמז מפורש לנשים לעלות לחלקו האחורי של האוטובוס. יצויין כי עדיין יש מקרים של הטרדת נוסעות על ידי נוסעים חרדים, כך שבפועל עדיין נשמרת ההפרדה אף אם תיאורטית מדובר בבחירה וולונטרית מצד הנוסעות.	☑ יושם
7	איסור הצבת שילוט ברחוב הקורא לנשים לפנות למסלולים נפרדים, או להתלבש באופן צנוע	לפי משרד הפנים, נושא זה מונח על שולחנו של השר לטיפול, אולם טרם פורסם חוזר מנכ"ל בנושא זה. ננקטו הליכים משפטים מול רשויות מקומיות שהציבו שילוט כאמור, אך הללו לא הביאו לשינוי בהתנהלות הרשויות.	☒ לא יושם
8	איסור מדיניות אי השמעת נשים ואי העסקתן כשדרניות בתחנת הרדיו האזורית "קול ברמה" (תחנה תורנית־ספרדית)	הרשות השנייה לטלוויזיה ולרדיו החלה בהליך רגולטורי מול תחנת הרדיו "קול ברמה" בנוגע למדיניותה להימנע מהשמעת נשים בתחנה. התחנה החלה בהשמעת נשים במסגרת מצומצמת, ומעסיקה שדרנית אחת.	☑ יושם
9	איסור הדרת נשים במתחם הרשב"י בהר מירון	"דרך המהדרין" במתחם הרשב"י פתוחה לתנועת נשים.	☑ יושם

תובנות ומסקנות

1. מעורבות ממשלית בנושא תרבותי שנוי במחלוקת

בחינת יישום שתי החלטות הממשלה הנוגעות למניעת הדרת נשים מן המרחב הציבורי מעלה תמונה לפיה רובם המוחלט של סעיפי החלטה יושמו במלואם. למעשה, התחום היחידי שאינו יושם נוגע לאי הוצאת חוזר מנכ"ל משרד הפנים המנחה את הרשויות המקומיות לאסור הצבת שילוט ברחוב הקורא לנשים לפנות למסלולים נפרדים, או להתלבש באופן צנוע. ההחלטות וממצאי המעקב מוכיחים שגם בנושא אשר הוא בעל מטען תרבותי־התנהגותי־הלכתי יש מקום למעורבות הממשלה. אין זה טרוויאלי שבהחלטות מסוג אלה תהיינה פרקטיקות אכיפה אפקטיביות, והמעקב אחר החלטות הממשלה שבמרכז דו"ח זה, הוכיח כי קיומן של פרקטיקות אלה בגוף ההחלטות, כמו גם כניסתו של השחקן הממשלי לנעלי הרגולטור והאוכף גם יחד, סייעו רבות ביישומן המוצלח.

2. מחויבותם של היועץ המשפטי לממשלה ומשרד המשפטים למניעת הדרת נשים

ניכר כי תחום מניעת הדרת נשים מן המרחב הציבורי הדהד רבות בקרב ממשלות ישראל ה־32, וה־33, אשר העבירו שתי החלטות דומות למניעת התופעה ומיגורה. ביטוי לכך ניתן למצוא בעובדה שחודשיים טרם הגשת דו"ח הצוות הבין־משרדי בראשות השרה לבנת, מינה היועץ המשפטי לממשלה יהודה וינשטיין צוות משרדי בנושא מניעת הדרת נשים במרחב הציבורי, שפעל במקביל ובשיתוף פעולה עם הצוות הבין־משרדי בראשות השרה לבנת. אין ספק כי היועץ המשפטי לממשלה, יהודה וינשטיין היה מחוייב מאד לנושא, ובתוך כך נקט שתי פעולות משמעותיות: ראשית, מינוי צוות משרדי בנושא מניעת הדרת נשים במרחב הציבורי. החלטת הממשלה ה־33 מס׳ 1526 הגיעה לאחר מינוי צוות זה, ומבקשת למעשה ליישם את מסקנותיה. שנית, מינוי עו"ד דינה זילבר, המשנה ליועץ המשפטי לממשלה, כאחראית על יישום הדו"ח הצוות המשרדי. צעד זה הוביל להאצה משמעותית של הליכי יישום החלטות הממשלה בתחום מניעת הדרת נשים, והיווה מעקב חשוב ומשמעותי, עם יד על הדופק, אחר כל הסעיפים שעלו מתוך הדו"ח המשרדי שמינה ואף מעבר לכך, תוך ראיה היקפית וכוללת של התופעה. כך למשל, הועלה הצורך במעקב אחר הדרת הנשים במתחם הרשב"י בהר מירון, תופעה שלא נכללת בדו"ח הצוות המשרדי, ובנושאים נוספים שאינם נכללים בדו"ח כמו הפרדה בהשכלה גבוהה ובצבא.

3. העדר מדיניות בנוגע לסוגיית שירת נשים

חרף העובדה שסוגיית שירת הנשים העלתה במידה רבה את נושא הדרת הנשים לראש סדר היום הציבורי בישראל, לא גובשה מדיניות ולא התקבלו החלטות ממשלה לגבי שירת נשים במוסדות שונים – טקסים בצה"ל, טקסים ביוזמת משרד החינוך ועוד. הסיבה לכך טמונה במידה רבה בדברי הצוות אשר כתב את הדו"ח המשרדי לבחינת תופעת הדרת נשים (במינויו של היועץ המשפטי לממשלה וינשטיין): "הצוות ייחס משמעות לקיומו של איסור הלכתי מוכר, רווח ומקובל על קהילות דתיות רבות כגון האיסור על שמיעת שירת נשים או שמירת השבת בפרהסיה". כלומר, האיסור על שירת נשים הינו איסור הלכתי מוכר, ושינוי או תיקון שלו באמצעות מדיניות/חוזרי מנכ"ל, טומן בחובו פגיעה בחופש דת. יחד עם זאת, דו"ח המעקב על יישום הדו"ח המשרדי מטעם היועץ המשפטי לממשלה מפרט כי כאשר נודע שעיריית נתיבות סירבה לאפשר לנשים לשיר בטקס יום הזיכרון הממלכתי לחללי צה"ל ונפגעי פעולות האיבה, יצא מכתב מהמשנה ליועץ המשפטי לממשלה עו"ד דינה זילבר, בו הובהר כי מדובר בפרקטיקה לא חוקית וכי אל לה להישנות בשנים הבאות. לאחר קבלת המכתב, הודיעה העירייה כי היא מקבלת על עצמה לשנות את מתכונת הטקס בשנים הבאות, וכי עמדת היועץ המשפטי לממשלה הובאה לידיעת משתתפי הטקס. דוגמה נוספת להתערבות המשנה ליועמ"ש על רקע דומה, ניתן למצוא סמוך ליציאת דו"ח זה, בחודש אוקטובר 2016, סביב הכוונה לקיים את האירוע המוזיקלי "מרימים לכיפור" לקראת יום הכיפורים, ממנו הודרו מבצעות נשים. עו"ד זילבר שלחה מכתב לראש עיריית תל־אביב בו כתבה כי אסור היה לקיים את האירוע בשל הדרת נשים וכי הימנעות מכוונת משירת נשים באירוע ציבורי הוא מעשה מפלה הפוגע בכבודן של נשים באשר הן נשים (האירוע בוטל קודם למכתב).

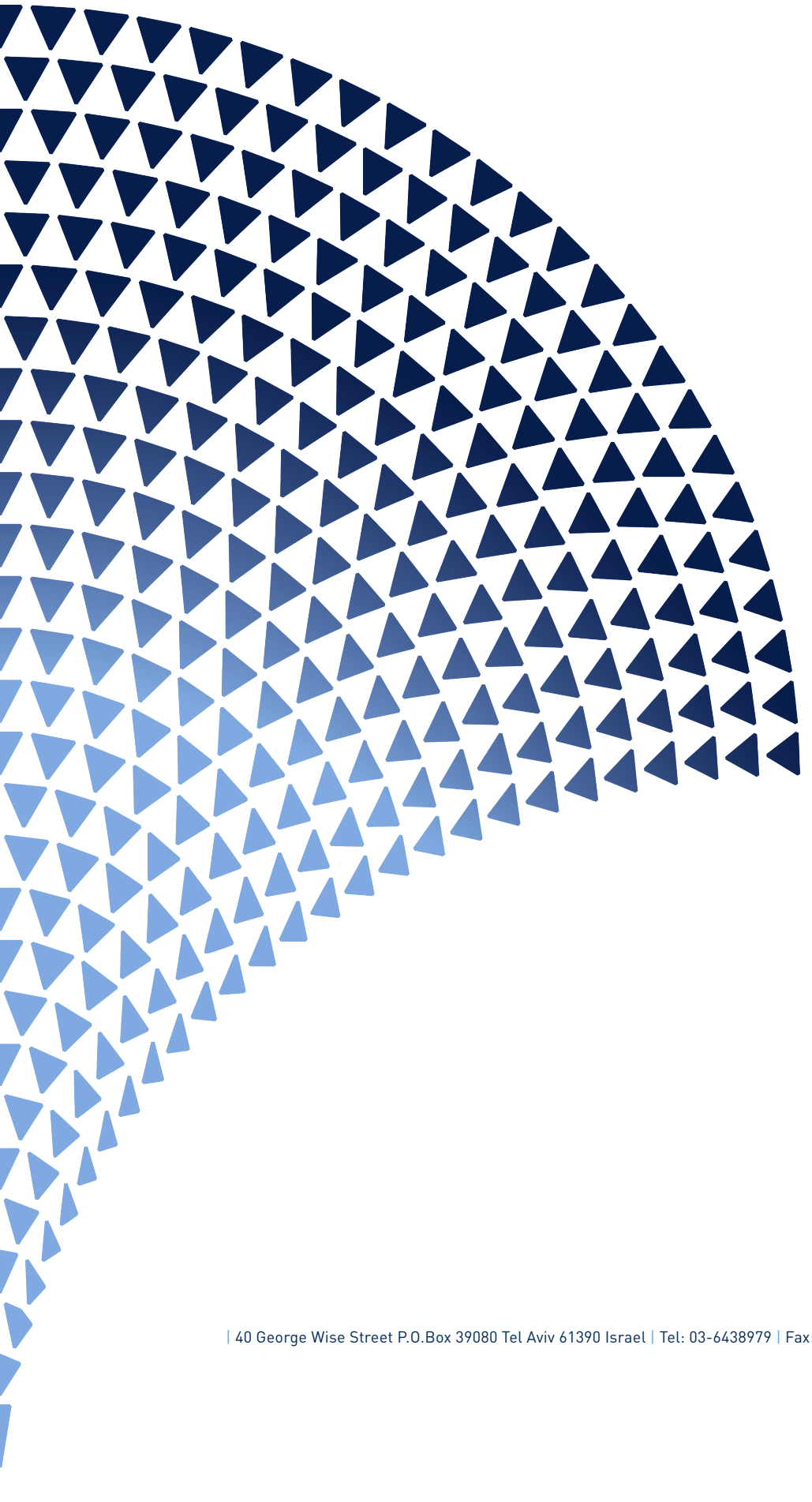

| 40 George Wise Street P.O.Box 39080 Tel Aviv 61390 Israel | Tel: 03-6438979 | Fax: 03-6349438 | www.ceci.org.il |